

101747

Overfall eller preventivslag?

Av P. O. Storlid

Ved åpningen av felttoget mot øst forkynte tysk propaganda at operasjonen bare såvidt var kommet et sovjetisk overfall i forkjøpet. Dette var ikke riktig, som den følgende utvikling også viste. Derimot synes det å stemme at et sovjetisk angrep var under forberedelse, og at disse forberedelser skulle være avsluttet i august/september samme år. Påfallende litesies i det som kan kalles standardverker om den annen verdenskrig om sovjetisk situasjonsvurdering og planlegning i tiden før Hitlers angrep, til tross for at adskillig materiale av interesse i årenes løp er blitt tilgjengelig. Delvis kan

dette henge sammen med det dilemma kommunistisk historieskrivning befinner seg i, og som krigspropagandaens ettervirkninger også har skaffet andre: Til tross for at Stalin og hans etterfølgere fremstilte og fremstiller seg selv som avantgarden i kampen mot «fascismen», er det også et dogme at Sovjetunionen var et uskyldig offer for et tysk overfall. I første tilfelle ville den logiske følge være at Stalin selv måtte forberede offensiv aksjon mot Tyskland, i det annet at den angivelig ufeilbarlige marxistiske analyse av en hvilken som helst situasjon i denne sammenheng

kom ynkelig til kort. Det følgende pretenderer selvsagt på ingen måte å være noen fyldestgjørende oversikt over «Barbarossa's» forutsetninger og forhistorie. Meningen er å peke på enkelte kjensgjerninger som sannsynliggjør at Hitlers østfelttog var en rask avsluttet preventivkrig nødvendig gjort av omstendighetene slik de forelå i 1940/41, og ikke resultatet av noen langsiktig plan.

Det kan regnes med at alt vesentlig tysk kildemateriale er tilgjengelig og publisert, det som herefter kan komme, kan ikke godt bli annet enn utfyllende detaljer. Dertil er bildet fra tysk side forlengst altfor fullstendig. Annerledes forholder det seg med opplysninger fra sovjetisk side. I ftersom også historieskrivningen programmatisk er underordnet partiets/statens interesser, sier det seg selv at intet slipper ut i form av memoirer eller historiske arbeider annet enn det som finnes å stemme med disse interesser, slik de forstås på ledende hold. Sensur og tillem্পning av slikt materiale vil derfor skje i den offisielle teses regning. Opplysninger i strid med denne vil, om de forekommer, heller være beskåret enn overdrevne. I en viss utstrek-

nia ville det ført til at Roosevelt ble stillet for Riksrett.

I boken «A Man Called INTREPID» leser man om alt som foregikk bak kulisserne da Storbritannia fikk overta 50 gamle torpedojagere fra USA mot at USA fikk baser i Vestindia, hvordan Roosevelt instituerte «Låne- og Leieavtalen» for å skaffe Storbritannia det strengt nødvendige krigsmateriell, og om hvordan Roosevelt ble orientert om alt av verdi for krigens utvikling før USA selv ble trukket inn i hekse-

gryten. Selv Japans angrep ble forutsett og Amerika behørig varslet, men de amerikanske admiralerne var «for opptatt av nøytralitetspolitikken til å lese skriften på veggen».

Vesentlig på grunn av de nye beretningene om Sir William Stephenson's innsats fra sitt kontor i Rochefeller Center, om forbindelsene mellom President Roosevelt og statsminister Churchill er boken om INTREPID nyttig lesning for den almindelige mann.

ning finnes slike opplysninger, antagelig delvis som et resultat av behovet for å korrigere bildet av Stalin. Særlig gjelder dette den verdige opprustning og krigsforberedelse i tiden 1939/41, før der på tysk side fantes så meget som en teoretisk studie over forutsetninger for et østfelttog, og på en tid da Tyskland bare hadde svake sikringsstyrker mot øst. Marskalene Sjukov og Bagramjan har gitt endel interessante opplysninger i sine memoarer, som foreligger på tysk. Eksakte tall forekommer riktignok sjelden. Oftest er det tale om prosentvis økning i mannskapsstyrkene og produksjon av krigsmateriell uten at utgangstallet oppgis, eller også om helt løse formuleringer uten noen fast referanse. Sammenholdt med andre opplysninger, særlig tyske, gir imidlertid disse og andre sovjetiske publikasjoner holdepunkter for å konstatere en kolossal økning i krigsviktig produksjon i den aktuelle tid, og en oppmarsj av verdige styrker mot vest. Det siste fremgår forøvrig uten videre av det uhyre antall sovjetiske fanger og overløpere alt i felttogets tidligste stadier.

Et annet spørsmål er: Hva visste man på tysk side om det som foregikk øst for demarkasjonslinjen i Polen, eller, stillet på en annen måte: Visste man tilstrekkelig til å fastslå at en trusel forelå, og oppfattet man følgelig «Barbarossa» som en preventiv aksjon, eller hadde det hele karakter av et rent erobringstokt? Man visste på tysk side temmelig lite, i alle fall langt fra tilstrekkelig til å foreta en detaljert situasjonsanalyse. Tysk etterretningsvirksomhet hadde i mellomkrigsårene praktisk talt ikke interessert seg for Sovjetunionen. Adskillig grunnlagsmateriale fantes i videnskapelige institutter, men disse hadde ikke kontakt med militær E-tjeneste, som først i 1938 begynte å iverksette operasjoner

med Sovjetunionen som mål. Resultatene av disse later til å ha vært temmelig magre. Langt mere visste polakkene, hvis erobrede generalstabsarkiver siden ble nyttige for tyskerne. Noe materiale ble skaffet fra rumensk E-tjeneste. Dessuten fikk Abwehr gjøre seg kjent med de sovjetiske våpentyper som finnene erobret i vinterkrigen, — men dette kan til syvende og sist ha tjent mere til å vilde enn til å veilede. Alt i alt var og ble de tyske stabers bilde av forholdene i Stalins rike ytterst mangelfullt, — man måtte f.eks. bruke kart fra første verdenskrig! Likeledes hadde man meget utilstrekkelige opplysninger om de sovjetiske styrkers bevæpning, og om landets kapasitet for produksjon av krigsmateriell. Før åpningen av felttoget ante tyskerne overhodet ikke eksistensen av russernes T-34, den tids beste stridsvogn, og var sterkt i villrede om det sovjetiske flyvåpens tallmessige styrke. Organisasjonsformen for tysk E-tjeneste på den tid hindret også en maksimal utnyttelse av de etterretninger man fikk tak i. Til manglene i materialet må føyes en almindelig tendens til å undervurdere den potensielle fiende, delvis begrunnet i erfaringene fra Finnlands vinterkrig, og hos noen også i en almindelig ringeakt for russerne. Flyrekognosering fra høsten 1940 skaffet adskillig ny viden, men ikke nok. Sammenfattende kan sies at tyskernes kjennskap til motstanderen var preget av alvorlige mangler, men var tilstrekkelig til å erkjenne at man i ryggen hadde en farlig og voksende trusel.

På den annen side hadde Stalin og hans menn både før og under felttoget utrolig god rede på det som foregikk på tysk side. Kamouflerte kommunister og ordinære leiespioner i stort tall opererte over hele Europa og like inn i

Hitlers aller nærmeste omgivelser. En del av dem klarte Gestapo og tysk kontraspionasje etter hvert å uskadeliggjøre, men det er til i dag en gåte hvem det var som daglig informerte fra selveste Führerhauptquartier. (Martin Bormann, mener general Gehlen.) Endog angrepsdatoen var i god tid meldt Stalin. Det annet store spørsmål er hvorfor han med all sin viden ikke underrettet sine generaler. Taktisk oppnådde tyskerne full overraskelse i juni 1941. Og denne taktiske overraskelse var en vesentlig grunn til deres innledningsuksess mot overlegne styrker.

Enhver strategisk vurdering har sin viktige politiske side. Vel var E-materialet østfra mangelfullt, men de opplysninger som forelå, var truende nok. Politisk forelå dette: I Sovjetunionen hyldet man offisielt tesen om den uunngåelige krig mot «kapitalismen», og Lenin hadde fastslått at Tyskland var nøkkelen til kommunismens seier i Europa og verdensrevolusjonen. Intet var derfor mere logisk enn at Stalin skulle forberede et avgjørende fremstøt mot Tyskland, og selvfølgelig da på det tidspunkt som måtte være gunstigst for ham selv. Og når skulle det være, om ikke nettopp mens Tyskland stod i kamp mot Storbritannia og kanskje USA? Det var derfor rimelig at Hitler efter de raske triumfer i Vest- og Nord-Europa, men med britene stadig uvillige til fred, måtte føle en økende uro for alliansepartneren i øst. Det var hans, og ikke Hitlers, spill som var lykket i og med krigsutbruddet i 1939. Nu styrket han uopphørlig sin makt, og hadde allerede uten sverdslag tatt inn store territoriale gevinster.

Hitlers første ytring om en russisk «eventualitet» falt i juli 1940. Ved den tid fantes ikke så meget som en arkivert generalstabsstudie over krigføring mot Sovjetunionen. Noen langsiktig

planlegging kan her under ingen omstendighet tales om. Allikevel er det andre prosjekter (invasjon i England, aksjon mot Gibraltar m.m.) som utover høsten opptar de tyske militære ledere. Først ved «Weisung Nr. 21» (Barbarossa) av 18.12.1940 kommer det alvor og fart i sakene. Men det dreier seg fortsatt om et direktiv for rent stabsarbeid. De praktiske forberedelser kan først begynne etter 31.1.1941, som er dateringen for selve oppmarsjorden.

Det hele er sterkt preget av improvisasjon, og er først kommet alvorlig i gang etter Molotov-besøket i Berlin i november 1940. Det hadde gitt faretruende varsler om sovjetiske hensikter, som knapt var til å misforstå. Tiden arbeidet mot Tyskland. Så lenge man i London kunne håpe på en tysk-russisk konflikt, var enhver tanke på fred utelukket. Og jo lengre krigen mot britene kunne tære på tyske krefter og han selv forberede sitt angrep, jo nærmere kom Stalin sitt mål. Underjordisk kommunistisk virksomhet rundt om i Europa, rettet mot Tyskland, var økende. Sett fra Berlin forelå det knapt noe valg, i alle fall ikke ut fra Hitlers grunnleggende strategiske tankegang. Et spørsmål som siden er blitt diskutert er om britene kunne vært slått ved massiv innsats i Middelhavet/Nordafrika/Midtøsten. Men hverken Hitler eller hans «europaisk» tenkende, landmilitære hovedrådgivere overveiet noengang dette alvorlig.

Ut fra en politisk og strategisk vurdering var det altså berettiget å anta at Sovjetunionen før eller siden ville overfalle Tyskland. Det E-materiale man satt inne med støttet denne vurdering. Nøkternt bedømt bekrefter også utviklingen i felttogets første faser forhåndsantagelsen: De tyske og forbundne avdelinger støtte inn i en gigantisk oppmarsj av tallmessig overlegne styrker, med

materiellmengder som fullstendig stillet deres egne i skyggen. Kvaliteten var riktignok meget varierende. Utrustning og deployering røber tydelig en offensiv grunn tanke, likeledes det store antall nyanlagte flyplasser nær grensen, fremført bromateriell m.m. Detaljerte bekreftelser på dette fikk tyskerne også i erobrede sovjetiske stabsdokumenter og kart, samt i

opplysninger fra fanger og overløpere. Det som var skjedd, var at Hitler med sin improvisasjon var kommet Stalin i forkjøpet. Og han hadde anfalt en fiende som faktisk var kommet lengre i sine forberedelser enn han selv hadde vært klar over.

Velg et ur
De kan bære med stolthet-
Omega Constellation

Ω
OMEGA

URMAKERMESTER

Folkets Hus
bernh. hansen og sønn
Youngsgt. 11 - Oslo 1 - Inng. H. Ibsensgt.
Telefon 20 35 20